

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

**ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО
В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ:
ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник матеріалів круглого столу
30-31 жовтня 2015 р.

*За загальною редакцією
М. В. Шульги*

Харків – 2015

Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : зб. матеріалів круглого столу, 30-31 жовтня 2015 р. / за заг. ред. М. В. Шульги. – Х. : Вид-во ТОВ «Оберіг», 2015. – 224 с.

За зміст і якість матеріалів відповідальність несуть автори публікацій.

<i>Сікора І. І.</i> До питання позитивної відповідальності у земельних правовідносинах.....	180
<i>Статівка А. М.</i> Порушення прав на землю як природного об'єкта.....	183
<i>Стусяк В. М.</i> Природноресурсовий сервітут: загальнотеоретичний аспект.....	185
<i>Сустнов Є. П.</i> Реалізація екосистемного підходу в природноресурсному законодавстві України.....	187
<i>Туліна Е. Є.</i> Особливості правового регулювання використання рослинного світу для забезпечення потреб у лікарській сировині з дикорослих рослин.....	190
<i>Уркевич В. Ю.</i> Природноресурсне право та правове регулювання використання земельних ділянок для органічного сільськогосподарського виробництва.....	192
<i>Федчишин Д. В.</i> Охорона земель громадської забудови в контексті природноресурсного права.....	194
<i>Хомінець С. В.</i> Особливості правового регулювання здійснення моніторингу ґрунтів як складової природноресурсних відносин.....	197
<i>Хрипко С. І.</i> Сільський туризм: проблеми правового забезпечення.....	199
<i>Чабаненко М. М.</i> Природноресурсні норми в системі аграрного права.....	202
<i>Черкашина М. К.</i> Правові питання використання та охорони водних джерел в Україні.....	204
<i>Шарапова С. В.</i> Комплексний підхід до використання і зідтворення природних ресурсів як принцип природноресурсового права.....	206
<i>Шульга М. В., Лейба Л. В.</i> До питання про природноресурсове право.....	208
<i>Балюк Г. І., Сушик О. В.</i> До питання ефективності оптимізації державного управління у сфері використання природних ресурсів в Україні.....	211

Перелік використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. Кобецька Н.Р. Природноресурсові сервітути за законодавством України / Н.Р. Кобецька // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю створення юридичного факультету НУБіП (19-20 травня 2011 р., м. Київ, Україна) / Упор. к.ю.н., доцент О.М.Гончаренко. - К.: Видавничий центр НУБіУ України, 2011. - С.329-330.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст.356.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3 - 4. – Ст.27.
5. Лісовий кодекс України в редакції від 8 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 21. – Ст.170.

Суетнов Є. П.,

*к.ю.н., асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОСИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ПРИРОДОРЕСУРСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Подолання сучасної екологічної кризи в Україні можливе лише на основі формування в суспільстві нового типу взаємовідносин людини і природи, що виключають можливість руйнування та деградації довкілля. Тому стратегічною метою державної екологічної політики має визнаватися збереження природних екосистем, підтримання їх цілісності та життєзабезпечувальних функцій.

Екологічна система, або екосистема – біологічна система, що складається зі спільноти живих організмів (біоценоз), середовища їх існування (біотоп), системи зв'язків, що здійснюють обмін речовиною та енергією між ними. Отже, екосистема – це сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного проживання в певному середовищі існування, утворюючи з ним єдине ціле.

Терміном «екосистема» оперують як природничі науки, так і суспільні, зокрема міжнародне екологічне право. У Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992 р. закріплено визначення екосистеми, під якою розуміється

динамічний комплекс угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, їх неживого навколишнього середовища, взаємодіючих як єдине функціональне ціле.

Щодо вітчизняного законодавства, то відповідно до Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів» екосистема – це природний комплекс, створений живими організмами, з умовами їх існування, пов'язаними між собою обміном речовин і енергії, які утворюють систему взаємозумовлених біотичних та абіотичних явищ і процесів.

Значення екосистем у природі складно переоцінити, адже вони по суті є гарантом стабільності навколишнього природного середовища, найважливішою структурною одиницею навколишнього світу, фундаментом життя. Разом із тим хижацька господарська діяльність людини призвела до істотного зменшення природних екосистем. Різке ослаблення середовищеформуючої і стабілізуючої функції екосистем на значних морських і суходільних територіях загрожує біосфері найкатастрофічнішими наслідками. Руйнування природних екосистем підриває основи існування багатьох видів і їх угруповань, частина яких вже зникла з лиця Землі, а інша знаходиться на межі вимирання.

З урахуванням функцій екологічних систем у природі та їх значення для підтримання її сприятливого стану в міжнародному екологічному праві виникла та поширилася в 90-х рр. ХХ ст. концепція екосистемного підходу.

Уперше екосистемний підхід було запроваджено на міжнародному рівні в рамках Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992 р. Хоча в самому тексті документа цей підхід прямо не передбачається, проте існує низка рішень Конференцій Сторін Конвенції з цього питання. Так, у 2000 р. VI Конференція (м. Найробі, Kenia) визначила екосистемний підхід як «стратегію інтегрованого управління суходільним і водним середовищами та живими ресурсами, яка забезпечує збереження та стале використання у справедливий спосіб».

На сьогодні термін «екосистемний підхід» використовується в різних міжнародних документах, працях видатних науковців і юристів. Екосистемний підхід визнається одним із засобів подолання фрагментації екологічного права, бо, крім охорони окремих видів фауни та флори, він поєднує також управління у сфері охорони пов'язаних з ними видів, середовищ існування, охорону екосистем і зв'язків усередині них та між ними.

У національному природоресурсному законодавстві екосистемний підхід виражено переважно шляхом закріплення обов'язку цільового використання відповідних природних ресурсів (статті 91 і 96 Земельного кодексу України, ст. 44 Водного кодексу України, ст. 24 Кодексу України про надра тощо).

Значно ширше цей підхід реалізовано у флористичному та фауністичному законодавстві. Так, у ст. 1 Лісового кодексу України міститься еко-

системне визначення лісу, згідно з яким це тип природних комплексів, де поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного та на навколишнє природне середовище. Кодекс зобов'язує власників лісів та лісокористувачів використовувати лісові ресурси способами, які не завдають шкоди довкіллю, забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів (статті 14, 19, 20 і 21). У ст. 76 зазначено, що використання лісових ресурсів і проведення лісогосподарських заходів мають здійснюватися з урахуванням збереження сприятливих умов для життя диких тварин.

У ст. 1 Закону України «Про рослинний світ» останній визначається як сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території. А природні рослинні угруповання, за цією ж статтею, – це сукупність видів рослин, що зростають в межах певних ділянок та перебувають у тісній взаємодії як між собою, так і з умовами довкілля. Стаття 5 Закону містить зобов'язання зі збереження умов місцезростання дикорослих рослин і природних рослинних угруповань.

Щодо фауністичного законодавства, Закон України «Про тваринний світ» у ст. 3 вказує, що охороні підлягають не тільки об'єкти тваринного світу, а й нори, хатки, лігва, мурашники, боброві загати та інше житло і споруди тварин, місця токування, линяння, гніздових колоній птахів, постійних чи тимчасових скупчень тварин, нерестовищ, інші території, що є середовищем їх існування та шляхами міграції. Стаття 9 цього Закону визначає основні принципи охорони, використання та відтворення тваринного світу, до яких належить: збереження умов існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі; недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції та умов розмноження диких тварин; збереження цілісності природних угруповань диких тварин та ін. А ст. 39 передбачає, що підприємства, установи, організації і громадяни при здійсненні будь-якої діяльності, що впливає або може вплинути на стан тваринного світу, зобов'язані забезпечувати охорону середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин. Введення в експлуатацію об'єктів і застосування технологій без забезпечення їх засобами захисту тварин та середовища їх існування забороняються.

Таким чином, перші кроки на шляху до реалізації екосистемного підходу в природоресурсному законодавстві України вже зроблено. Проте, очевидно, що ефективність цього підходу залежатиме не тільки від нормативного закріплення, а й від сформованого в законодавстві правового механізму його забезпечення на практиці.